Milan Svoboda: Bigbandové šlépěje v českém jazzu

Každá etapa jazzové historie má své podstatné osobnosti. Některé posouvají vývoj po hudební a stylové stránce, jiné dokážou do víru jazzu strhnout generaci nejen muzikantů vrstevníků, ale také posluchačů. Další k tomu přidávají své schopnosti pedagogické. Hodně od každého z toho je už celá desetiletí svázáno se jménem pianisty, skladatele a kapelníka Milana Svobody. Šedesátku oslaví se svým kvartetem 15. 10. na festivalu Jazz Goes To Town v Hradci Králové.

Vladimír KOUŘIL

Generace šedesátníků, k níž se letos 10. prosince úředně přiřadíte, vstoupila na scénu v prvních letech sedmé dekády minulého století, během první pětiletky nejtužšího období normalizace. Jak vzpomínáte na tehdejší situaci?

Začátkem sedmdesátých let jsem byl čerstvě po maturitě a studoval jsem na konzervatoři. Byli jsme tenkrát začínající muzikanti a chtěli jsme se naučit hrát jazz. Museli jsme si horko těžko shánět informace. Nebyla možnost cestovat, desky se skoro nevydávaly, neexistovaly noty, jazzové standardy jsme si museli vlastnoručně opisovat, kopírování bylo trestné, rádio, televize, tam bylo jazzu jako šafránu. Učili jsme se u starších kolegů. Karel Velebný, to byl pro mne táta českého jazzu. A jazz, to byla Amerika, svobodná hudba, strašně silná potřeba projevovat se tak, jak chci já a navzdory tehdejšímu komunistickému establišmentu. Tehdy byly ale kupodivu tolerovány amatérské jazzové festivaly, mnohdy se zahraniční účastí, kde jsme se mohli pravidelně prezentovat. Měli jsme snahu být co nejpůvodnější a pokaždé přijít s něčím novým a taky trochu provokovat. Tak se třeba stalo, že po premiéře mojí skladby Reminiscence na starý chorál stála plná Lucerna, lidi mlátili židlemi a křičelo se: „Bijte je, bijte je," a to opravdu nemysleli nás. V té době jsme zažili vyprodanou Lucernu i několikrát do roka. V sedmdesátých letech vznikala řada zajímavých originálních kapel a na scéně se začali objevovat muzikanti silně ovlivnění jazzrockovou fúzí, a to bylo něco nového. Pro mne byla také velkou inspirací polská jazzová scéna, kde to nebylo tak utažené jako u nás. Na Západ se nesmělo, a tak jsem každoročně pravidelně mířil na sever do Varšavy na festival Jazz Jamboree, kde jsem mohl slyšet celou světovou špičku, ale také kolegy polské muzikanty, s kterými jsem měl pak po letech možnost spolupracovat v česko-polském Big Bandu, o kterém se mi tehdy, kdy jsem je s obdivem poslouchal, ještě ani nesnilo.

Za nejvýraznější stopu vaší hudební dráhy považuji šlépěje zanechané v každém desetiletí našeho jazzu, které bych nazval bigbandové. V rozkvětu jazzrocku jste přišel s Pražským amatérským jazzovým orchestrem, což bylo kojenecké pojmenování budoucího Pražského Big Bandu. To bylo mimořádné, v té době byla u nás vláda profesionálních orchestrů hrajících moderní swing považována za starožitnost. Kde se toto puzení ve třiadvacetiletém jazzmanovi vzalo?

V těch kapelách, které tehdy vznikaly, byla také řada mých spolužáků z konzervatoře. Tehdy jsme měli potřebu se scházet a společně hrát. Takže dát dohromady big band nebyl vlastně problém. Problém byl, že nebyly noty, aby bylo co hrát. Stahoval jsem tehdy celá orchestrální aranžmá z desek, což byla mimochodem bezvadná škola aranžování, opisoval vlastnoručně partitury, kde se dalo, a rozepisoval jednotlivé party, až se mi udělal obří mozol na prstu. Bylo to hodně pracné, ale vznikl tak náš první repertoár. Klukům jsem řekl, že když už jsem napsal všechny ty noty sám a dal do toho zdaleka nejvíc práce a taky tahám na zkoušky kufr s těmi notami, tak jim budu dělat kapelníka. A tak vznikl Pražský Big Band. No, a protože těch skladeb nebylo stále dost, tak mě muzikanti vyhecovali, ať sám něco napíšu, a někteří začali nosit taky svoje věci, Kocáb, Soukup, Gera, Volf, Ticháček, Stivín. Kapela pak hrála skoro výlučně vlastní originální původní repertoár.

Jako hudebník jste do listopadové revoluce byl známý spíše ve své jazzové minoritě. Přesto jste už v roce 1974 napsal hudbu pro muzikál v Disku a následně další, včetně hudby pro semaforskou inscenaci S Pydlou v zádech. V roce 1994 pak vznikla na scéně Divadla ABC Pěna dní podle Borise Viana. Hudba a většina orchestrací byla od vás, doprovod zajistil váš nový generační big band, působící od roku 1986 pod jménem Kontraband. Jaké zkušenosti vám tento „velký" muzikál přinesl?

K divadlu jsem měl silný vztah už od dětství. Můj dědeček Milan Svoboda byl za první republiky profesorem herectví na konzervatoři, táta byl před válkou členem Osvobozeného divadla a teta – matka Jirky Stivína – byla herečka Eva Svobodová. Scénickou hudbu k divadelním a televizním inscenacím jsem začal psát už během svého studia. Chtěl jsem se hudbou živit, a tak jsem musel být všestranný, psát hudbu všech žánrů, naučit se dirigovat a taky obstát v mezinárodním měřítku jako jazzový pianista a kapelník. To mi umožnilo, že jsem si pak mohl dovolit zůstat po studiích na volné noze a živit se také jako skladatel. Pro vývoj mého hudebního myšlení měla moje práce v divadle a ve filmu velký význam. Jsem vděčný za to, že jsem mohl spolupracovat s tak velkými režiséry, jako byl Miroslav Macháček nebo Karel Kachyňa. A hudební divadlo, hlavně dobrý muzikál, mám rád právě proto, že se v něm musí umět spojit více profesí najednou. Po Pěně dní jsem měl možnost dirigovat Jesus Christ Superstar, Evitu a Les Misérables – Bídníky. Na všechny tyto inscenace rád vzpomínám. Dobře nastudovat velký muzikál tak, jak se to má dělat – s živým orchestrem, je krásná práce. No a taky jsem měl to štěstí, že jsem se před pětatřiceti lety při práci na hudební komedii v divadle Disk seznámil se svojí manželkou Janou Paulovou, která je také z divadelní rodiny, takže to všechno do sebe bezvadně zapadlo.

Od konce sedmdesátých let, kdy vznikly miniatury pro klavír a trubku, vás jako tvůrce vábí hájemství vážné hudby. Vznikají skladby komorní i pro symfonický orchestr, baletní hudba, z níž svita Mauglí se stala dokonce představením Národního divadla. Od osmdesátých let jste napsal hudbu pro asi šedesát dramatických představení, další pro televizní inscenace, k celovečerním, animovaným a dokumentárním filmům. V této tvorbě se držíte, pokud budeme mluvit o nejazzové hudbě, spíše tradičnějších kompozičních způsobů, nějaké výboje přiřaditelné k soudobé hudbě vás nelákají?

Hudba je dnes už tak úžasně rozmanitá, že mne pochopitelně lákalo vyzkoušet si i jiné žánry než jazz. Ve scénické a filmové hudbě se musí skladatel přizpůsobovat dění na jevišti nebo filmovému obrazu. Ve volné tvorbě jsou naopak možnosti, jak vystavět hudební dílo, takřka neomezené. Myslím si ale, že všechny výboje soudobé hudby, tedy tzv. vážné hudby dvacátého století využívající hlavně atonality, jsou dost vyčerpány. Máte pravdu, že se držím spíše tradičnějšího způsobu komponování. Pro mne je nejdůležitější, aby se z hudby nevytrácela srozumitelnost. Měla by být sdělná a měla by mít obsah. Měla by vyprávět příběhy a obsahovat dostatek energie, hlavně té pozitivní.

Neslyšel jsem vás nikdy příliš mluvit o hudbě populární, s jedinou výjimkou, jíž jsou Beatles. Jejich skladby jste se svými sóly nahrál s Moravskou filharmonií loni. Neuvažujete teď o využití potenciálu jejich hudby pro volnější jazzové zpracování pro některý ze svých big bandů?

Beatles, to je mé mládí. To jsou krásné nosné melodie, ke kterým se vždycky rád vracím a poslouchám je s patřičnou dávkou nostalgie. Pochopitelně lákají k různým zpracováním. Já jsem zatím zvolil úpravy pro komorní smyčcový orchestr a klavír. V tomto obsazení vyznívají více kontrastně. Není tam standardní doprovod basa, bicí, kytara. Mohl jsem si tak pohrát více s melodikou, polyfonií a barvami. Není ale vyloučeno, že někdy v budoucnu zkusím i aranžmá pro big band.

Sedmá a většina osmé dekády byla časem Pražského Big Bandu. Pak přišel Kontraband, ale PBB funguje dál. Naopak – oba orchestry se vzájemně personálně posilují. A teď, když jste pedagogem na konzervatoři a VOŠ Jaroslava Ježka v Praze, vedete další skvělý orchestr složený ze studentů této akademie. Máte dobrou možnost porovnávat celé tři generace našich jazzmanů. Vnímáte nějaké rozdíly?

Možná se budete divit, ale já žádné rozdíly nevidím. Každý jazzový muzikant, když to myslí s hudbou vážně, někdy musí začít, vyvíjí se, zdokonaluje, aby se z něj stala výrazná osobnost. Je to dobrodružná cesta objevování všech tajemství jazzu – umění improvizace, harmonické myšlení, hledání správné interpretace, vytváření vlastního originálního profilu – „najít si svůj zvuk", jak přesně řekl Miles Davis. Touto cestou musí projít všichni bez rozdílu. Mám ohromné štěstí, že jsem mohl vždy pracovat s mladšími hudebníky a hlavně že oni byli ochotni pracovat se mnou. Mě to omlazuje. A těm nejmladším, kterým teď dělám pedagoga na konzervatoři, závidím, že tu celou cestu mají ještě před sebou.

V neprodejném sborníku 30 let čsl. amatérského jazzu vydaném u příležitosti 11. ročníku Amatérského jazzového festivalu Praha ´77 jste napsal, že oblast jazzu a populární hudby by se rozhodně měla vyučovat na Státní konzervatoři a na AMU, aby se celou touto sférou začali také zabývat budoucí teoretikové, hudební vědci a pedagogové, že by v tom měla svou úlohu hrát přímo katedra dějin hudby Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Co se změnilo k lepšímu?

Současný jazz je svébytné komplexní umění, kde se spojují schopnosti špičkové interpretace, improvizace, kompozice a aranžování. Také má již poměrně dlouhou víc než sto let bohatou historii a světu dal celou řadu významných umělců. Již dávno to není hudba, kterou nejlíp hrají „zfetovaní černoši v nočních barech". Praha je snad jediná metropole v Evropě, kde není možnost studovat jazz na univerzitní úrovni. Aspoň že před několika lety vzniklo specializované oddělení pro jazz v rámci vyšší odborné školy při Konzervatoři Jaroslava Ježka. Většina mladých hudebníků, kteří dnes do jisté míry udávají tón v současném českém jazzu, jsou absolventy této „VOŠky". Ale oproti ostatním zemím jsme stále pozadu.

Je docela zajímavé, jak zůstáváte věrný formacím, které jste založil, byť se personálně občas obměňují. Ve vašem itineráři se stále objevují Pražský Big Band, Kontraband, kvarteto, duo s trumpetistou Michalem Gerou. Jedna formace, na níž jste spolupracoval, se však nějak zadrhla. Mám na mysli Rudolfinum Jazz Orchestra, jehož projekty s hudbou Jaroslava Ježka, následně s hudbou Marie Schneiderové (kdy se Maria sama ujala kapelnictví RJO) nadchly a najednou je bez veřejného vysvětlení ticho mezi notovými pulty.

Spolupráce s Českou filharmonií v podobě Rudolfinum Jazz Orchestra neměla být jenom ojedinělá. Měli jsme řadu plánů, jak v ní pokračovat. Odpověď na to je však jednoduchá. S příchodem nového ředitele ČF byla zrušena většina projektů ředitele předcházejícího. Je to škoda. Tento trend oživení dramaturgie klasických orchestrů o žánry „crossover" je stále větší. Známé symfonické orchestry, jako jsou třeba německý Gewandhaus nebo holandský Concertgebouw, mají své pravidelně působící jazzové big bandy. Mrzí mne to. Myslím, že RJO byla položka nejvyšší umělecké kvality na naší hudební scéně.

Mezi vaše první aktivity po listopadu 1989 patřilo zřízení jazzklubu v podzemí Radiopaláce na Vinohradech. Jeho krátké působení na mě působí jako typická fúze negativních vlivů přežívajících z minulosti a nemravností rodících se pro naši budoucnost. Jak to tehdy bylo?

Tak jak říkáte. Byla to daň „nové" době. Jazz Art Club byl vybudován samotnými muzikanty v nadšeném období těsně po revoluci. Magistrát Prahy 2 nám pronajal sklepní prostory domu Radiopalác na deset let a přitom nevěděl, že město již není majitelem a dům byl prodán. Klub jsme v dobré víře rozjeli a za poměrně krátkou dobu se stal docela populární. Vedle kompletní naší jazzové špičky tam vystoupila řada výborných zahraničních muzikantů, natočilo se tam živě několik desek a pravidelné byly i přímé přenosy do rádia. Po necelých dvou letech provozu přišel jednou večer znenadání jeden chlapík doprovodu dvou bodygardů, prohlásil, že je majitelem celého Radiopaláce a pokud chceme pokračovat, zvyšuje nám sedminásobně nájem, jinak ať okamžitě skončíme. Tak jsme okamžitě skončili. No, a za chvíli tam bylo kasino a hrací automaty.

Stál jste u zrodu mezinárodního festivalu Jazz Goes To Town v Hradci Králové, představil jste na něm postupně všechny své formace a letos v říjnu si na scéně Aldisu zahrajete s kvartetem na oslavu svého jubilea. Jaké máte z Hradce zkušenosti, když jste poznal tolik různých festivalů po světě?

Festival Jazz Goes To Town patří k nejlepším svého druhu u nás. Vždycky se tam moc rád vracím. V Hradci jsem opravdu mohl prezentovat většinu svých projektů a jsem za to vděčný. Skvělá atmosféra, která tam vždy panuje, je znát i na živé nahrávce našeho CD Contraband Goes To Town. Letos vystoupím se svým kvartetem s programem z našeho nejnovějšího alba Moment´s Notice. Hradeckému festivalu přeji hlavně, aby vydržel. Aby měl dostatek podpory od oficiálních míst a finance od sponzorů. Jazzová muzika je krásná, ale potřebuje podpořit. Přispěje to ke kultivaci hudební scény.

Každá generace polských jazzmanů vzdává hold pianistovi a skladateli Krzysztofu Komedovi nejen tím, že hraje jeho skladby, ale často mu věnuje celá alba. Jen z poslední doby to udělali saxofonista Pieronczyk nebo pianista Możdżer. Proč u nás v jazzu nefunguje úcta k práci předchůdců? Kvůli tomu u nás nevznikají tuzemské standardy!

Těžko říct. Komeda je legendárním polským skladatelem. Možná i proto, že zemřel v mladém věku. Poláci si vůbec dokážou více vážit sami sebe a své historie. Nevím, jestli bychom u nás našli srovnatelnou osobnost s Krzysztofem Komedou, při vší úctě ke Krautgartnerovi a Velebnému. Pro mne je takovou legendou Jaroslav Ježek a jemu jsem vzdal svůj hold ve svých skladbách inspirovaných jeho tvorbou.

Na čem momentálně pracujete?

V poslední době si stále častěji říkám, že mám vlastně kliku, když vůbec můžu jazzovou muziku dělat jako svoji profesi v době, kdy jazz je na okraji veřejného zájmu a kdy je ve světě obrovská konkurence. Když já s jazzem začínal, tak ho dobře umělo hrát několik desítek muzikantů. Dnes jsou jich tisíce. Uvědomím si to vždycky, když mám možnost se někde prezentovat ve světě, což mně moje hudba umožňuje docela často. Český muzikant z malé země uprostřed Evropy. Když jsme se před třemi lety dostali s mým studentským orchestrem jako jediní z Evropy do finále soutěže big bandů v Monterey v Kalifornii, tak tam většina lidí nevěděla, kde vůbec Česko je. O to bylo větší naše překvapení, když během našeho vystoupení jsme měli třikrát standing ovation. A jaké mám plány? Určitě pokračovat v koncertování se svým kvartetem, s kterým jedeme myslím na dobré vlně. Moc si té spolupráce užívám a děkuji svým spoluhráčům, že je to pořád se mnou baví. Totéž platí o Pražském Big Bandu, kterému bych přál víc koncertních příležitostí. Taky mne těší spolupráce se symfonickými orchestry. Rád bych si někdy zopakoval úspěšný koncert, kdy jsem si dovolil od klavíru dirigovat Plzeňskou filharmonii – provedli jsme Gershwinovu Rhapsody in Blue, úpravy písní Beatles a moje kompozice pro kvartet a symfonický orchestr. No, a občas chci taky něco nového zkomponovat.

FOTO: ARCHIV M. SVOBODY

Pro mne je nejdůležitější, aby se z hudby nevytrácela srozumitelnost. Měla by být sdělná a měla by mít obsah.

Autor je hudební publicista.

Hudební skladatel, dirigent a jazzový pianista **Milan Svoboda** (*1951) patří mezi přední osobnosti české hudební scény. Jeho tvůrčí záběr jako skladatele a dirigenta je velmi široký, od moderního jazzu přes muzikál, filmovou a scénickou hudbu až k soudobé hudbě vážné. Je absolventem varhanního oddělení Konzervatoře v Praze, studoval muzikologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, kompozici na pražské AMU a jako stipendista působil v USA na Berklee College of Music v Bostonu. V roce 1974 založil svůj první jazzový orchestr PRAŽSKÝ BIG BAND, který se významně zapsal do historie nejenom českého, ale i evropského jazzu. V 90. letech vedl kreativní jazzový orchestr Kontraband. V současné době opět diriguje obnovený Pražský big band v plném obsazení a pravidelně vystupuje s vlastním kvartetem. Je autorem původního muzikálu podle románu Borise Viana Pěna dní a celovečerního baletu Mauglí pro Národní divadlo v Praze. Napsal hudbu k sedmdesáti divadelním hrám a k deseti celovečerním filmům (např. Oznamuje se láskám vašim, Soukromé životy či Den zúčtování).

INZERCE